

Når menn leser

Af Jofrid Karner Smidt

Abstract

Er litteraturlesing koblet til kjønn i mannlige leseres bevissthet? Er boklesing generelt, og skjønnlitteraturlesing spesielt, i ferd med å bli betraktet som et kvinnelig aktivitetsområde? Kulturstatistikken inviterer til slike spørsmål. Studien som denne artikkelen omhandler undersøker menns leserkarrierer og holdninger til litteratur. Åtte voksne litteraturinteresserte menn med ulike yrker, alle bosatt i Oslo, intervjues om sin utvikling som lesere. Karakteristisk for disse litteraturinteresserte mennene er at de enten ikke har møtt begrensende negative føringar mellom litteraturlesing og kjønn, eller at de har opplevd slike føringar som svake og lette å overskride. Et interessant funn er litteraturens svake sosiale og symbolske funksjon i voksen alder. Boklesing oppfattes som et privat frihetsrom. Dersom det viser seg at dette er en utbredt holdning blant lesende menn, kan det bety at de går glipp av en sosial stimulans som er vesentlig for kvinners litteraturinteresse.

Jofrid Karner Smidt, Førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo, avdeling JBI (jofrid.smidt@hioa.no)

Studien som denne artikkelen omhandler springer ut av en interesse for litteraturformidling i folkebibliotekene og hva vi trenger å vite om lesere for å utvikle denne tjenesten. Nasjonal statistikk kan gi oss verdifull informasjon om hvor mye og hva forskjellige grupper lesere leser. Men i statistikken forsvinner individuelle forskjeller som ofte spiller en avgjørende rolle i litteraturformidlingen. Dessuten er lesningens hvorfor og hvordan vanskelige å kvantifisere. Å basere formidling på statistikk har en tendens til å gi ”mer av det samme”, til å sementere en situasjon i stedet for å gjøre den dynamisk. Vi trenger med andre ord andre typer kunnskap om lesing i tillegg for å skaffe oss et kvalifisert grunnlag for den formidling vi ønsker å tilby. Dybdeintervjuet melder seg da som et egnet metodevalg, ettersom det nettopp tar sikte på å gi innsikt i menneskers opplevelser og holdninger i den konteksten der disse erfaringene hører hjemme.

Den foreliggende studien setter søkelyset på en gruppe lesere som nettopp på grunnlag av statistikk har vært gjenstand for mytedannelser og bekymring, men som sjelden blir spurt om sine leseopplevelser. I løpet av de siste ti til femten år har forskjellen mellom menns og kvinners litteraturinteresse fått mye oppmerksomhet. Man har søkt etter årsaker til ”the gender gap”, med forklaringsmodeller som spenner fra biologiske forskjeller til femininisering av kulturlivet og etableringen av bokklubber med kvinneprofil. Men nettopp fordi lesing er en så sammensatt aktivitet, har ingen sikre årsaksforhold vært å finne. I Norge var det ingen vesentlige forskjeller mellom menns og kvinners boklesing for 40 år siden

(Noreng, 1974), og i dag ser vi at boklesingen blant menn igjen øker noe (Vaage, 2008 og 2011). Slike tall bidrar til å undergrave enkle forklaringer.

Det vi imidlertid vet, er at mange menn leser mye. I stedet for å søke årsakene til kjønnsforskjellene, som antageligvis ikke kan fastslås med vitenskapelig sikkerhet, har jeg valgt å studere en gruppe lesende menns litterære erfaringer. Dette er å betrakte som en case-studie, der jeg prøver jeg ut begrepet *leserkarriere* som metodisk ramme for studier av lesing som kompleks aktivitet. Gjennom dybdeintervjuer og "thick description" (Geertz, 1973) ønsker jeg å belyse både hvordan ulike mannlige lesere har navigert gjennom den lokale litterære kulturen sett som mulighetsområde, og hva som konstituerer deres leseopplevelser og litterære preferanser. Jeg spør med andre ord hvordan informantene har blitt lesere, og hvilke faktorer som har lettet, eventuelt lagt hindringer i veien for deres utvikling som lesere. Med et slikt perspektiv blir det naturlig å spørre om kjønn eller syn på maskulinitet har spilt noen rolle i denne sammenhengen. Likeledes blir det viktig å klarlegge betydningen av forskjellige litteraturformidlende personer og institusjoner, folkebiblioteket ikke minst. Videre spør jeg hvordan informantene beskriver seg selv som lesere, både ved å definere sine preferanser og ved å trekke grenser mot den type leser de ikke vil assosieres med. Og endelig spør jeg hvordan informantene beskriver sine litterære opplevelser og hvilke funksjoner og egenskaper ved teksten de legger vekt på. I denne artikkelen er det leserkarrieren jeg særlig vil belyse.

Teoretisk perspektiv

Når leserkarrieren gjøres til gjenstand for undersøkelse, settes lesing som kulturell aktivitet inn i et livsløpsperspektiv. Livsløpsforskningen betoner alltid den historiske, sosiale og lokale konteksten (Frønes, 1997; Elder, 1985). Kjønn leves ut på forskjellige måter i ulike lokalsamfunn og generasjoner, og lesing verdsettes forskjellig i ulike miljø. Slike holdninger er med på å definere informantenes mulighetsrom. Begrepet mulighetsrom er hentet fra Pierre Bourdieus litteratursosiologi slik den er utformet i *The Rules of Art* (Bourdieu, 1996). Her brukes uttrykket "the space of possibilities" til å analysere gjeldende normative rammer, innflytelsesrike tradisjoner og konkurrerende posisjoner innenfor det litterære feltets profesjonelle univers. Jeg bruker be-

grepet mer utprøvende for å beskrive også amatørleserens utfoldelsesrammer, preget av den lokale kultur, men i liten grad av kamp om posisjoner. Det vi kan kalle det objektivt gitte mulighetsrommet består blant annet av det faktiske tilbudet av ulike typer lesestoff innenfor et tidsmessig og geografisk avgrenset område, og de distributører som gjør lesestoffet tilgjengelig, det være seg bibliotek, skole, private samlinger, bokhandel, bokklubb eller kiosk¹.

Det subjektivt opplevde mulighetsrommet består av leserens møte med holdninger til lesing, stimulans hjemme eller fra venner eller skole, og hva slags litteratur som faktisk er fysisk og økonomisk tilgjengelig for leseren. Hvordan fortoner mulighetsrommet seg for den enkelte informant? Hva slags holdninger, stimulans og typer litteratur nevnes? Dette spørsmålet blir et sentralt anliggende for mitt prosjekt.

Tsjekkeren Jan Mukařovskýs fenomenologisk inspirerte estetikk gir et fruktbart, men for lite påaktet teoretisk perspektiv i empiriske resepsjonsundersøkelser. Både når det gjelder lesekarrieren, preferansene og opplevelsene dukker spørsmålet om hvilke funksjoner litteraturen har og har hatt for leseren opp. Mukařovský betrakter funksjon, ikke som en egenskap ved teksten, men som en del av leserens respons, hvor både den kulturelt habituelle betraktningens måte og den aktuelle persepsjon spiller inn (Mukařovský, 1936/1970). Han opererer i hovedsak med fire grunnleggende funksjoner, hvorav to, den praktiske og symbolske, betegner en rettethet mot omverdenen og en endring av omverdenen. De andre to, den kognitive og estetiske funksjon, er rettet mot det persiperende subjektet selv. Ytringen som tillegges kognitive eller estetiske funksjoner påvirker eller endrer noe i leserens forståelse eller opplevelse (Mukařovský, 1942/1977a). Et viktig poeng ved denne funksjonsteorien er at alle kulturytringer potensielt er polyfunksjonelle og gjerne tillegges flere funksjoner samtidig, selv om én dominerer. Hvilke funksjoner litteraturen har hatt for de aktuelle informantene blir et interessant spørsmål i min studie.

I *Aesthetic function, norm and value as social facts* (1936/1970) utvikler Mukařovský videre en teori om estetiske normer og estetisk vurdering som sosialt funderte, men individuelt anvendte fenomen. Han påpeker hvordan de skiftende estetiske (i vår sammenheng: litterære) normer påvirker, men ikke er avgjørende for vurderingen. Vurderingen av litterære

verk baserer seg på hvordan tekstens uttrykk og verdier møter leserens erfaringsverden i leseprosessen. I utviklingen av verditeorien kommer Mukařovský svært nær Mikhail Bakhtins syn på tilegnelsen som en svarende prosess (Bakhtin, 1975/1998a og 1979/1998b). Oppsummert kan dette synet på resepsjonen formuleres slik: mottagelsen av den litterære teksten er ingen avkodning av en på forhånd gitt mening. Det er heller ikke blott og bart en aktualisering av et utvalg gitte muligheter eller utfylling av tomme plasser. Det er heller ikke en projeksjon av leserens indre verden på et tegnsystem eller en tilpasning av teksten til et tolkningsfellesskap. Den kan heller ikke reduseres til en indikator på leserens smak og kulturelle kapital.

Resepsjonen er *et svar* på det litterære verket som ytring, og som sådan er det en ny (dobbelstemt) ytring. Denne svarende ytringen kan, på linje med det litterære verket, gjøres til gjenstand for analyse. En slik resepsjonsanalyse vil gripe fatt i hvordan leseren, gjennom sin svarende respons, posisjonerer seg i en faktisk sosial, ideologisk og historisk kontekst. Det er et slikt syn på leseprosessen og litteraturens funksjoner som ligger til grunn for mine analyser av leseprosesser.

Til denne intervjuundersøkelsen har jeg valgt en gruppe menn som alle bor i Oslo, og som dermed forholder seg til en litterær kultur med et rikt tilbud av bokhandlere, bibliotek og kulturelle møteplasser². Det dreier seg om åtte menn, alle over 35 år³, som velger å lese bøker på fritiden og er "glad i å lese", men som ikke har et profesjonelt forhold til litteraturen⁴. Ut fra antakelsen om at holdninger til lesing ikke bare varierer med lokal kultur og sosial plassering, men også med yrke og profesjonsmiljø⁵, har det vært et mål å finne fram til informanter med ulik yrkeserfaring. To av dem er bygningsarbeidere, men har i mange år vært funksjonærer i den sentrale fagforeningen (Martin og Bjørn), to er selvstendig næringsdrivende: en fotograf (Kristian) og en kommunikasjonsrådgiver (Johannes), én er leder for en IT-servicebedrift (Audun), to er bankfunksjonærer (Helge og Øystein) og én er rockemusiker og kafé-eier (Thomas)⁶. Fem av dem har på intervjudispunktet enten små barn eller større barn som fortsatt bor hjemme, og de er involvert i en rekke aktiviteter, som eksempelvis fotballtrener, aktiv sjakkspiller, korsanger.

Jeg har bevisst søkt etter menn med ulik litteraturinteresse. Det er ikke det gjennomsnittlige, men bredde og variasjon i feltet jeg er ute etter å beskrive. Her er én som nesten utelukkende leser sakprosa, og én som nesten utelukkende leser skjønnlitteratur. Én leser nesten bare spenning og action, mens flere andre uttaler at krim og spenning er bortkastet tid. Statistikken forteller oss at mannlige lesere leser mye sakprosa, men mest skjønnlitteratur (Vaage, 2008). Fire av mine informanter er slike blandingslesere. De åtte representerer med andre ord et bredt spekter av erfaringer som kan gi et bidrag til forståelsen av lesende menns forhold til litteratur. Siden området er lite utforsket, er det lagt vekt på en åpen, eksplorerende tilnærming. Det er gjennomført to dybdeintervjuer med lydopptak, først om bakgrunn, litterære preferanser, leseropplevelser og leserbiografi, deretter om lese-måter og utfyllende detaljer i et oppfølgingsintervju. Til intervju nummer to ble informantene bedt om å lese de samme tre noveller, et metodisk grep som konkretiserer ulikheter i lese-måter og preferanser.

Å bli en leser

Vi vet at å bli lest høyt for som liten øker sjansene for å bli interessert i litteratur senere i livet. Høytlesning skaper også fortrolighet med litterære genrer og utvider det litterære mulighetsrommet. Bankfunksjonæren Helge mener at hans livslange sans for eventyr og fantasy ble formet allerede da storesøsteren leste eventyr for ham som barn. Intervjuene gir inntrykk av at høytlesning foregikk til en viss grad i alle familier, også der foreldrene selv leste lite⁷. Likevel er mennene i min studie langt mer opptatt av bøkene de leste på egenhånd, og husker gjennomgående lite fra de tidligste barneårene.

Det er to tema som går igjen i fortellingene om lesing i oppveksten. Det ene handler om lese-motivasjon fra foreldre og omgivelser (eller mangel på sådan), og det andre handler om tilgang på litteratur. Statistisk sett øker selvfølgelig sjansene for å bli en leser dersom du har tilgang på lesestoff hjemme og har foreldre som selv liker å lese. Men det er ingen nødvendig sammenheng. Et par av informantene i min studie hadde få attraktive bøker hjemme, foreldre som leste svært lite, og lite motivasjon å hente fra det omgivende miljøet. Det var selve den spennende og overraskende opplevelsen av å finne en ny verden i bøkene som gjorde dem til lesere. Bankfunksjonæren Øystein mener for eksempel at han ble lesehest

ved en tilfeldighet, da han fikk tak i en Hardyguttbok som han ikke klarte å legge fra seg. Bøkene i hjemmet var få, innkjøpt som pynt i hylla. Drabantbymiljøet var heller ikke spesielt motiverende, slik Øystein opplevde det:

“I starten av livet, ut fra min egen erfaring, da, så var ikke det å plukke opp en bok for første gang, det var ikke noe jeg liksom hadde planlagt eller noe som falt naturlig for meg. I hvert fall i den perioden da jeg begynte å lese bøker, så vil jeg jo ikke si at lesing ble sett på som en aktivitet som var mest naturlig for gutter. De skal jo helst være villstyringer!”

Her ser vi spor av en maskulinitetsforståelse knyttet til sport og fysisk aktivitet. At Øystein senere likevel fant et kameratfellesskap knyttet til lesing, skal jeg komme tilbake til.

Tre av informantene var svært tidlige lesere og kunne lese godt da de begynte på skolen. Alle disse tre hadde fedre med stor litteraturinteresse, og alle hadde boksamlinger hjemme. Det gjelder de to selvstendig næringsdrivende, Johannes og Kristian, som begge har foreldre med høyere utdanning, og IT-lederen Audun. Hans far har syvårig folkeskole, og fant i litteraturen stimulans og kompensasjon for en utdanning han intenst hadde ønsket seg, men ikke kunne få på grunn av økonomiske omstendigheter. Audun lærte først å lese opp ned, da han fulgte med på søsterens lekselesing på den andre siden av bordet. Han var da fire år gammel.

Tilgang

De fleste av de litteraturinteresserte mennene som utgjør min informantgruppe hadde en eller to foreldre som likte å lese. Men det betydde ikke nødvendigvis at tiltrekkende bøker for unge gutter var umiddelbart tilgjengelige. Bare Kristian hadde foreldre som jevnlig kjøpte bøker til ham. Hvordan fikk de øvrige tak i lesestoff?

En kilde er det jeg har kalt “bøkene på loftet”, bøker fra tidligere generasjoner, lagret i kasser og kott. Bjørn, en av bygningsarbeiderne, forteller hvordan han fant et skattkammer bestående av farens gamle guttebøker på bestemorens loft. Det var romaner som *Robinson Crusoe*, *Hjortefot*, *Den siste mohikaner*, *Greven av Monte Christo*, *Skatten på sjørøverøya*,

De tre musketerer og *Den hemmelighetsfulle øya*, titler som var nesten hundre år gamle eller mer da de ble lest på nytt. Flere av informantene forteller om å ha funnet, lest og frydet seg over disse spesifikke titlene. Kristian, som fikk et jevnt tilsig av nye bøker, går så langt som å si at hvis målet er å få gutter til å lese, burde disse titlene være de første som ble formidlet. Vi kan konkludere at forfattere som Dumas, Ellis, Cooper og Verne har vært en del av disse guttenes litterære kultur og bagasje videre i lesekarrieren.

En annen måte å overkomme en umiddelbar mangel på spennende lesestoff på, har vært byttelåning av bøker og blader blant kamerater. Både den eldste og den yngste informanten har vært med i kameratflokker der guttene lånte tegneserier og bøker av hverandre. På denne måten har de også delt interesser med jevnaldrende, noe som har virket ytterligere stimulerende på leselysten.

I noen tilfeller går barn med stor lesehunger løs på de bøkene som er nærmest tilgjengelige, selv om dette er litteratur for voksne⁸. Audun ble uvanlig tidlig en svært habil leser. Han forteller:

“Fra jeg lærte å lese har jeg lest hele tida, og jeg klarer aldri å få nok. Vi vokste jo opp i et hjem som absolutt ikke var noe akademisk i det hele tatt. Men det var mye bøker i huset. Fra jeg var fire-fem år begynte jeg å lese de bøkene som stod i stua. Jeg husker jeg leste *Anna Karenina*. Da var jeg vel seks år eller noe sånt, tenker jeg. *Rødt og Svart* av Stendhal leste jeg før jeg var 10 i alle fall. Jeg hadde jo ingen forutsetning for å skjønne noen ting av de bøkene. Det ga meg bare så mye! Hele verden lå i de bøkene for meg!”

Auduns oppvekstmiljø i en liten østnorsk bygd fortjener en egen kommentar. Moren var lærer og ble sett på som ”litt annerledes”. Audun sier det så sterkt som at ”det er skam, både å være belest og ha utdanning i det miljøet som jeg kommer fra. Det er liksom noe suspekt over det”. Dette gjaldt enten man var mann eller kvinne. Auduns leseglede var imidlertid så stor at dette ikke fikk noen betydning for ham: ”Jeg brydde meg aldri noe om det, jeg. Kameratene leste aldri noe. Dette er noe jeg har hatt bare for meg sjøl.”

Folkebiblioteket

Vi ser at gutter som er glad i å lese har funnet bøker på loftet, i bokhylla hjemme, de har lånt av venner, og en og annen bokgave har dukket opp. Men den vanligste kilden til lesestoff har vært det lokale folkebiblioteket. Lett tilgang til bibliotek har vært av vital betydning for disse guttenes leserkarrierer. Bjørn rapporterer at han og mange av hans venner "leste hele tiden" da de var barn. De gikk på biblioteket, "lånte i hauger og leste i vei". De andre informantene forteller lignende historier. For Øystein, som ikke fant bøker hjemme, ble biblioteket helt avgjørende. Han beklager hvordan lokale filialer legges ned, og forteller følgende historie:

"Jeg vokste opp på Tveita, og i gamle dager var det bibliotek der. Jeg bodde nesten på biblioteket og det blei et miljø. Vi var en gjeng med klassekamerater og gutter som bodde i nærheten som møttes der for å spille sjakk, prate og lese tegneserier. Selv om man ikke nødvendigvis gikk dit for å lese i første omgang, ble det veldig mye bøker etter hvert. Jeg syns det er synd og skam dette man nå leser, at de stadig vekk nedlegger biblioteker rundt omkring. For folkebiblioteket, det ga i alle fall meg mye under oppveksten."

Kombinasjonen av møteplass for jevnaldrende gutter og gratis forsyningssted for litteratur åpnet mulighetsrommet for Øystein. Han utviklet seg til en veritabel bokorm, og anslår sitt årlige konsum til ca 200 titler da det var på det høyeste. Johannes, som hadde tilgang på en stor boksamling hjemme, blir svært engasjert når tilgang til folkebibliotek blir tema:

"Jeg har veldig positive minner fra biblioteket i Industrigaten. Bare å gå dit og være der, og lukten, og følelsen av at her er det veldig mange bøker! Og nå nærmer vi oss et kampområde. Et bibliotek skal være tilgjengelig! Det skal være der hvor folk bor! Det skal være gratis! Det skal være vennlig og det behøver ikke å være, holdt på å si, omnipotent. Det er mye viktigere med tilgjengeligheten. Så jeg advokerer veldig for den distribuerte bibliotekløsningen fremfor den sentraliserte. Og særlig når noen tenker på å bygge den på Norges dyreste tomt! For da blir det systematisk helt gærent. Og så skal vi legge ned biblioteket på Rødtvedt! For meg er det helt spik spennet gærent!"

Vi kan uten tvil konkludere at for mennene i min studie, født mellom 1943 og 1969, har det lokale biblioteket vært en nødvendig del av deres utvikling som lesere og deres kontakt med en bredere litterær kultur enn det hjemmet kunne representere. Muligheten til selv å kunne besøke biblioteket, velge bøker på egenhånd og bli kjent med et større genrerepertoar, har vært en av bibliotekets viktigste verdier. Oslos tilbud av bokhandlere hatt liten betydning i barneårene.

Skolen versus kameratene

I intervjuer med lesere kommer man fra tid til annen over entusiastiske beskrivelser av inspirerende norsklærere. Blant de åtte mennene presentert her, er det få utsagn som tyder på at skolen har spilt en avgjørende rolle i leserlivet. Bare enkelte episoder nevnes. Johannes omtaler klassens felles utenatføring av *Terje Vigen* som en stor opplevelse. Martin nevner at han hadde en flink lærer i norsk på gymnaset som fikk en guttedominert realfagsklasse interessert i *Den eldre Edda* og annen usannsynlig ungdomslektyre.

Hos de øvrige informantene dominerer de kritiske kommentarene. Her er et utvalg utsagn som kan illustrere synspunktet: "Jeg kan knapt huske at jeg hadde litteraturundervisning på skolen, men mye av det jeg kan huske var i bunn og grunn kjedelig" (Johannes). "Skolen forbinder jeg ikke med noen litteraturopplevelse i det hele tatt." (Audun). "Det vi hadde på ungdomsskolen, det var jo Ibsen og Kielland og sånne klassikere, og det syns jeg ikke var all verden, for å være ærlig." (Øystein). Skulle man våge å formulere en hypotese på dette grunnlaget, måtte det bli at den inspirerende lærer kan make å formidle nesten hva som helst (*Den eldre Edda*, *Terje Vigen*), men at litteraturundervisning uten en dyktig formidler har lite å bidra med når det gjelder forhøyet litteraturinteresse i denne fasen av gutters liv. For litteraturformidlere i skolen gir dette grunn til ettertanke.

En helt annen rolle har vennekretsen kunnet spille. Bjørn, Johannes og Thomas gir eksempler på hvordan felles lesning kan bygge sosiale fellesskap i ungdomsårene. For Bjørn skjedde dette fra begynnelsen av tenårene da han og kameratene ble hekta på *Morgan Kane*. For Johannes og Thomas noe senere. Thomas, rockemusikeren, forteller følgende historie:

"For meg begynte de litterære impulsene egentlig i 17-18årsalderen. Faren til en kamerat av meg var

amerikaner og ganske radikal, så han fikk sånne som Charles Bukowski og Hunter S. Thompson av ham. Det var navn som gikk igjen. Og det begynte vi å sluke. Så førte det til andre forfattere igjen. Man delte dette videre med de andre kameratene, så vi leste mye det samme. Thompson og Bukowski, det leste alle. Det er ganske ekstrem litteratur, så jeg vet ikke om det er så mange 18-åringer som hopper på det, egentlig. Det er jo spekket med alkohol og rusmidler og sånne ting som vi syns var fascinerende og skikkelig langt ute, ikke sant.”

Johannes hadde en lignende erfaring, men i hans gjeng var det norske forfattere som Hans Jæger, Jens Bjørneboe og Agnar Mykle som ble slukt. Noen av disse kameratgruppene ble dannet på skolen, men levde sitt liv utenfor den offisielle litteraturundervisningens sfære. Rollen som rebell var vesentlig. Litteraturen fikk både en *sosial* funksjon, i det den bandt vennene sammen i et maskulint interessefellesskap, og *symbolisk* funksjon, fordi den markerte en opposisjonell rolle. Disse litteraturinteresserte guttene har altså møtt en markant positiv holdning til lesing og litteratur blant nære venner i en viktig del av orienteringsfasen. De har på sett og vis vært del av en lokal litterær subkultur, på linje med slike som ofte dannes rundt musikk og andre yringsformer i denne alderen.

Den voksne leseren

Når disse mennene beveger seg inn i yrkeslivet, forandres dette bildet. Lesevanene er etablert, og venner er ikke lenger den viktigste inspirasjonskilden. Thomas har beholdt kontakten med den vennekretsen som ble knyttet sammen gjennom felles leseropplevelser i 17-årsalderen. Men verken han eller de øvrige informantene gir uttrykk for at de har tilsvarende tette lesefellesskap i voksen alder.

De to fagforeningsfunksjonærene og den ene bankfunksjonæren bruker fortsatt biblioteket av og til, men det generelle bildet er at også biblioteket blir langt mindre viktig enn før. Vel halvparten av informantene slutter helt å bruke det, og bokhandelen overtar funksjonen som litteraturleverandør. Visse bokhandlere omtales nå med noe av den samme entusiasmen som karakteriserte minnene om biblioteksbesøk i barndommen. Audun uttaler:

“Jeg handler nesten alle bøkene mine på Tronsmo, Norli eller Tanum hvor de har veldig bra tilgang på

engelskspråklig paperback. Det er godtebutikker for meg. Hvis jeg er i byen går jeg alltid innom en eller to eller tre bokhandlere på hjemveien og kjøper med meg noe. Jeg kan gå rundt i timer, kikke på alle bøkene, og så leser jeg bakpå og blar litt inni for å se om det er noe jeg har lyst på.”

Å gresse i en lett tilgjengelig bokhandel på vei hjem fra jobb er en yndet aktivitet for flere av disse ivrige leserne. Noen av dem bruker også nettbokhandel flittig, særlig Amazon. Amazon omtales da både som kilde til informasjon og inspirasjon og lettvinnt anskaffelsesmetode. De to bankfunksjonærene er bokklubbmedlemmer, men understreker at medlemskapet vel så mye dekker behovet for orientering om nye utgivelser som anskaffelseskanal. Engelskspråklige magasin av typen *Granta* nevnes også eksplisitt som litteraturformidlende instans.

De fem som ikke lenger bruker folkebiblioteket, nevner som viktigste begrunnelse at de vil eie sine bøker, at de føler at lånetiden setter begrensninger og at de liker å finne fram til den aktuelle litteraturen selv. Måten de omtaler og bruker bokhandelen på indikerer imidlertid også at et begrenset litteraturtilbud som ligger lett tilgjengelig ved hverdagens ferdselsveier, vinner over et velassortert bibliotek som må oppsøkes bevisst på fritiden. Et annet poeng ligger i disse mennenes måte å søke informasjon om litteratur på. Seks av dem sier uttrykkelig at de unngår bestselgerlitteraturen og føler at det å selv oppdage interessante bøker og forfatterskap er en egen glede, enten det dreier seg om ny eller eldre litteratur. Dette er et poeng formidlere i folkebibliotek kan reflektere over.

Preferanser

Som barn har informantene lest spennende serielitteratur, klassikere, tilrettelagte biografier og tegneserier. Krim og spenningslitteratur med sterke, mestrende helter ser ut til å ha hatt en popularitetstopp i 10-13-årsalderen⁹, for så å avta i flere tilfeller.

I voksen alder er genrepreferansene hos informantene så sprikende at man kan få inntrykk av at *mangfold* er den eneste dekkende karakteristikken. IT-lederen Audun har i de senere årene vært fascinert av den hyperkorte novelleformen i nettgenren ”flash-fiction”. Bankfunksjonæren Helge vil ha omfangsrike romaner, gjerne på over 500 sider. Øystein har beholdt sin appetitt på underholdende spenningslitte-

ratur, mens Johannes, Audun og bygningsarbeideren Martin overhodet ikke er opptatt av krim og spenning. Fotografen Kristian har en rekke skjønnlitterære forfattere på favorittlisten, mens Martin helt har mistet sansen for skjønnlitteratur. Musikeren Thomas har biografi som en av sine favorittsjangre og vil gjerne ha romaner med en politisk agenda. Audun er den eneste som leser både lyrikk, romaner og noveller. Informantene forteller om leseopplevelser med så ulike forfattere som Paulo Coelho, Cormac McCarthy, Eric Hobsbawm, Wilbur Smith, P.G. Wodehouse og Torgny Lindgren.

Store variasjoner er det også i litteraturen de ikke har sans for. Helge er opptatt av den gode avslutningen:

“Jeg liker ikke sånne katastrofeslutter hvor alt går nenedom og hjem. Saabye Christensen-romaner syns jeg er flotte fortellinger, men så faller alt i grus på de siste tre kapitlene og det ødelegger den gode følelsen. Jeg leser ikke for å få et videre perspektiv på sosiale relasjoner og så videre. Jeg leser for å bli underholdt, det er helt bevisst.”

Audun reagerer på litteratur han betegner som “flink”:

“Hvis det er bøker som ikke rører meg følelsesmessig, da leser jeg dem ikke. Det er ikke det at jeg har noe imot akademikere, men det er mye av det som skrives i litteratursammenheng som jeg opplever som veldig flinkt... Litteratur som er løst fra alt som har med følelser og menneskelighet å gjøre, det blir for meg bare lek og kaballegging. Herregud, det er så meningsløst å bruke tid på!”

Kristian er oppgitt over norsk krim:

“For norsk krim, som Unni Lundell og Kim Småge, er nesten den mest bortkastede tiden jeg kan tenke meg. Når jeg får en sånn liten flis av en bok og det skal være en krimhistorie, som etter internasjonale mål burde vært 3-400 forholdsvis tettskrevne paperbacksider! De norske forfatterne skriver halvparten så langt, og de har plass til å beskrive blomstene i veikanten oppover Mjøndalen. Og når du stripper alle blomstene i veikanten så får du vite hva slags keramikkopper de drikker te av og gudene vet! Jeg har så lite bruk for det at jeg begynner å gråte!”

Men det fins også fellestrekk. I denne studien av voksne menn bosatt i storby er utsagn om at de gjerne eller fortrinnsvis leser litteratur på engelsk så hyppige at man kan spørre om det dreier seg om en generell tendens i denne lesergruppen. Data fra andre undersøkelser kan tyde på det¹⁰. Et annet fellestrekk i informantenes prioriteringer er “sansen for det saklige”. Kulturstatistikken forteller at menn som kvinner leser mest romaner og noveller. Men menn leser samtidig mer sakprosa enn kvinner (Vaage 2011). Informantene i denne studien viser også en tydelig interesse for sakprosaen. De fleste er blandingslesere. Med unntak av Øystein og Audun, som konsentrerer sin interesse om skjønnlitteraturen, rapporterer de om lesing av biografier og bøker om samfunn, politikk og historie på fritiden. Kunnskapstilfanget er viktig, men underholdningsfunksjonen understrekes gjentatte ganger.

Et tredje fellestrekk er forkjærlighet for mannlige forfattere. Bare IT-lederen Audun skiller seg ut ved å gi kvinnelige forfattere som Annie Proulx, Flannery O'Connor og Edith Södergran en viktig plass i sin personlige kanon. For øvrig er det en påfallende overvekt av mannlige forfattere i informantenes yndlingslektyre. Bjørn uttaler at han har sans for det han kaller “mannfolkklitteratur” og er mer skeptisk til kvinnelige forfattere. Såkalt kvinnellitteratur er “helt utelukka” for ham. Kristian nevner at han har lest chick-lit og mener at han ikke diskriminerer kvinnelige forfattere. Men samtidig har han først og fremst mannlige forfatternavn på favorittlisten, og har kritiske bemerkninger til særlig norske kvinnelige forfatters temavalg. “Hvorfor kan ikke norske kvinnelige forfattere by på noe mer enn en litt rar beskrivelse av noen følelser og litt spiseforstyrrelser,” spør han irritert. Det kan likevel være verd å merke seg at valget av mannlige forfattere framstår som ubevisst, og at informantene vanligvis ikke reflekterer over forfatterens kjønn, noe som er interessant i seg selv¹¹.

Litteraturens funksjoner

At kulturuttrykk brukes på forskjellige måter i forskjellige sosiale miljøer, er utgangspunktet for Bourdieus livsstilsstudier (Bourdieu, 1984), men også et sentralt poeng i Jan Mukařovskýs estetiske teori (Mukařovský, 1936/1970). Av spesiell interesse for litteratursosiologien er ulikheter i vektleggingen av form og innhold, av litteraturens estetiske og underholdende kvaliteter på den ene siden og de kommu-

nikative og kunnskapsutvidende kvaliteter på den andre siden. Viktig er også spørsmålet om litteraturens sosiale og symbolske funksjon, i hvilken grad litteraturinteresse bygger sosiale fellesskap, og i hvilken grad litteraturorientering og litterær kompetanse verdsettes i miljøet og gir uttelling i form av kulturell kapital.

Vi møter to lesere som kan betraktes som ytterpunkt i et kontinuum i denne undersøkelsen: bankfunksjonæren Øystein, som insisterer på at litteraturen primært har en underholdende funksjon, og IT-lederen Audun som ikke nevner underholdning med ett ord, og framhever at han leser for å bli klokere. Bankfunksjonæren Helge står nær Øystein, og understreker at underholdningsfunksjonen er det viktigste. Fagforeningsfunksjonæren Martin står Audun nærmere og legger vekt på kunnskapsaspektet. Han leser for å lære og forstå, men vil samtidig ikke underspile faglitteraturens underholdningsfunksjon.

Lesning både til lyst og nytte er en holdning som er solid representert. Man kan si det slik at litteraturens kognitive og estetiske funksjon er tett sammenvevet. Virkelighetsnærhet verdsettes. Det er en tydelig forskjell i holdning og språkbruk mellom de seks som vektlegger kunnskap og innsikt og de to mest utpregede underholdningsleserne, som foretrekker spennende eventyr, og hvor lystopplevelsen, ikke erkjennelsesutvidelsen veier tyngst. Andre, mer omfattende undersøkelser kan tyde på at begge lesertypene er godt representert i den norske middelklassen, men at underholdningsleseren muligens er noe sterkere representert i finansmiljøene¹². Det stemmer i tilfelle godt med mine funn.

Den innstillingen som jeg imidlertid ikke har truffet på blant disse amatørleserne, er den såkalt ”rene smak”, et uttrykk for en distansert, estetiserende lese-måte, hvor formen får forrang, eller – for å bruke Mukařovskýs terminologi – den estetiske funksjon gis dominans. Denne måten å betrakte kulturuttrykk på er karakteristisk for de kulturelt ledende sjikt i samfunnet, ifølge Bourdieu så vel som Mukařovský (Bourdieu, 1995; Mukařovský, 1936/1970). Dette er en holdning til litteraturen som to av informantene uttrykkelig tar avstand fra, en av de få sosiale grensemarkeringene som uttrykkes i klartekst i disse intervjuene. ”Det blir bare form og form og form,” sier Audun, undersøkelsens kanskje mest avanserte leser,

og legger til: ”Hvis jeg skal like en bok, må den si noe til meg om det å være menneske.”

Når det gjelder litteraturens sosiale og symbolske funksjon, er det åpenbart at litteraturen har hatt en slik funksjon for noen av informantene i oppveksten, særlig i de identitetsformende årene i 17- 18-årsalderen. Her er det snakk om maskuline fellesskap rundt lesingen av mannlige forfatterskap og litteratur med markante mannlige hovedpersoner. Det kan være verd å undersøke videre hvor utbredte slike lesefellesskap har vært og er blant litteraturinteresserte gutter i 17-årsalderen, og om dette er en annen type litteraturutveksling enn den som foregår blant jentene.

Men tillegger også den *voksne* mannlige leseren litteraturen en slik sosial og symbolsk funksjon? Er det for eksempel slik at det å være en ivrig leser gir gangbar symbolsk kapital i disse mennenes omgangskrets?

Det er iøynefallende i hvor liten grad litteraturinteressen får sosial og symbolsk betydning for disse mennene. Bred litteraturorientering og litterær kompetanse synes ikke å gi noen vesentlig symbolsk kapital i de finans- og IT-miljøene tre av informantene tilhører. I det fagforeningsmiljøet Martin og Bjørn tilhører, er det muligens annerledes, ettersom disse to er de eneste som forteller at de i blant diskuterer litteratur på jobben og på puben. Kulturstatistikken sannsynliggjør likevel ikke at vi har å gjøre med en utbredt tendens i et mannsdominert arbeidsmiljø. Fotografen, kommunikasjonsrådgiveren og rockemusikeren understreker alle at vennene deres leser, men at dette i liten grad er noe man snakker om.

Først og fremst blir man slått av i hvilken grad lesningen defineres som et privat område. Man diskuterer i liten grad litteratur med andre. Man oppsøker ikke litterære arrangement. Man finner fram til de interessante bøkene på egenhånd, gjennom sine egne metoder og kanaler. Dette gjelder på tvers av genrepreferanser. Bjørn understreker at han vil sette sin egen dagsorden. Han liker å rusle i bokhandelen og ta det ”litt på gefùhlen”. Audun sier det slik: ”Jeg har aldri kjent noen som har vært veldig glad i å lese som har styrt meg. Det har vært helt for min egen interesses skyld. Og mitt inntrykk av de få folka som jeg kjenner som leser, er at det er sånn med nesten alle. Det kommer fra dem sjøl.” Litteratur og lesing synes først og fremst å utgjøre et eget rom der man

kan trekke seg tilbake og dyrke sine særinteresser. Kristian hevder at det er på dette området kvinner og menn skiller lag. Kvinner vil delta i lesesirkler, og støtt diskutere det de har lest. Kristian ser på ingen måte dette som forbilledlig, men mener tvert imot at det kan forringe litteraturopplevelsen. Han uttrykker det slik at han *unner* folk å få lov til å ”lese bøker i fred”.

Den store verdien litteraturopplevelsene tilskrives, gjør det klart at egne preferanser er nært knyttet til identitet og selvforståelse. At det i så liten grad er noe man viser fram, kan tyde på at det likevel gir liten sosial uttelling.

”Jeg må finne bøkene mine på egenhånd”

I begynnelsen av denne artikkelen stilte jeg spørsmålet om informantene som barn eller voksne hadde opplevd føringer mellom deres maskuline identitet og deres fritidslesning. Ser man på den betydningen mannlige litterære helter har betydd i oppveksten og mannlige forfattere betyr i voksen alder, blir svaret - ja, til en viss grad. Den betydningen lesende fedre og lesende venner av samme kjønn har hatt, særlig i orienteringsalderen, trekker i samme retning. Ser man derimot på problemstillingen ut fra spørsmålet om litteraturinteresse oppfattes som en kjønn arena, blir svaret nei. Når temaet kommer opp, er det uten unntak intervjueren som bringer det på bane. Det ser ut som litteratur og lesing for disse mennene utgjør et høyt verdsatt friområde, i liten grad ladet med kjønne bindinger. De synes å oppfatte sin lesning som et uttrykk for personlighet snarere enn kjønn¹³.

Hvorvidt menn er mindre litteraturinteressert enn kvinner, er det delte meninger om. Her har informantene ulike erfaringer og rapporterer fra ulike miljø. De refererer altså ikke bare til egne holdninger, men gir sitt inntrykk av en utbredt praksis i de aktivitetsområdene og yrkesgruppene de tilhører. Helge, Øystein og Audun beskriver det finans- og IT-miljø de jobber i. Ingen av dem kan komme på mannlige kolleger som er litteraturinteressert. Både Helge og Audun leser mer enn sine kvinnelige partnere, men mener likevel det er riktig at menn gjennomgående leser mindre enn kvinner.

Bjørn og Martin, med sin bygningsarbeider- og fagforeningsbakgrunn, er mer spørrende til generaliseringene rundt menn og lesning. Begge har erfaring

med mannfolk miljø der mange er litteraturinteressert. De antyder at grensene mellom kjønnene heller går på genreprefranser enn interesse for bøker generelt. Johannes, Kristian og Thomas forteller at de har mannlige venner som leser mye. Språkbruken røper en viss indignasjon over stereotype kjønnsforestillinger på dette området. Johannes uttaler:

”Man sier at menn leser lite. Menn lager ikke mat hjemme heller, sier de. Og det stemmer ikke med min virkelighet. Menn bryr seg ikke om barna, det stemmer ikke det heller. Det er en sånn kategorisering som jeg ikke kjenner meg igjen i. Veldig mange menn jeg kjenner leser. Det kan godt være at det er atypisk, men for meg virker det ikke sånn. Jeg kan ikke se den forskjellen mellom menn og kvinner, selv om det kanskje statistisk sett er sånn. Veldig mange av de mennene jeg kjenner bryr seg om bøker.”

Johannes avviser en maskulinitetsforståelse som utdefinerer lesing. Han bruker den samme formuleringen (”bryr seg om”) om barn som om bøker, noe som røper hans følelsesmessige engasjement i spørsmålet. Johannes, Kristian og Thomas er alle privat næringsdrivende med kreative yrker som plasserer dem i eller nær det kulturelle feltet og – kan man anta, en forståelse av mannlighet som er utbredt i deres omgangskretser. Det de imidlertid kan rapportere om, er det før nevnte manglende behovet for å *diskutere* litteratur i vennekreten.

Konklusjon

De åtte leserkarrierene viser til folkebibliotekets store betydning som lesestimulans i guttenes slukealder (fram til ca 13 år). Likeledes belyses betydningen av maskuline lesefellesskap, gjerne knyttet til utfordrende litteratur, i orienteringsfasen (15-20 år). Vi har sett at de tidlige leserne hadde mannlige forbilder og tilgang på litteratur hjemme da de var barn, men at også tilfældigheter og inntrykkssterke leseopplevelser kan gjøre gutter til lystlesere. Seks av informantene opplevde at mulighetsrommet ble kraftig utvidet da de lærte seg engelsk og fikk tilgang på ikke oversatt litteratur, amerikanske mannlige forfattere ikke minst. Dette har satt sitt preg på deres leserkarrierer og måter å finne litteratur på siden. Det har også bidratt til den store spredningen i preferanser i voksen alder. De har tidlig søkt ut over hjemlige trender og medieoppslag.

Det at disse mennene som voksne i så høy grad definerer lesing og litteraturinteresse som et personlig område, der de dyrker sine særinteresser og finner fram på egenhånd, betyr at det er et felt der de i mye mindre grad enn i oppveksten mottar stimulans fra omgivelsene. Men det betyr også at de blir helt avhengige av egen indre drivkraft for å opprettholde litteraturinteressen.

Dersom det skulle vise seg at dette er en holdning til litteratur og lesing som er gyldig også for andre mannlige lesere, kan det bety at mange menn stiller seg utenfor en påvirkningsfaktor som er viktig for kvinners litteraturinteresse¹⁴. Når litteraturen får sosial funksjon, er det sannsynlig at det også trigger et større litteraturkonsum. Det at boklesingen betraktes som et privat frihetsrom, og ikke gir direkte sosial uttelling, kan bidra til at mange menn mister motivasjonen til å lese. Det de ivrigste leserne verdsetter, kan bli en mangel for dem som er avhengige av sosial stimulans for å opprettholde interessen. Noen av informantene lanserer det synspunktet at det er *her* kjønne skiller lag: kvinner mottar i høyere grad stimulans, ikke bare fra kommersielle kanaler som bokklubber, som klart har en kjønnprofil, men også fra en (feminin) trang til å snakke sammen om personlige opplevelser. Voksne kvinner oppsøker sosiale fora der litteratur diskuteres, for eksempel lesesirkler, som i høy grad kan betraktes som en kjønnnet arena. Dette er ikke ensbetydende med at menn oppfatter boklesning *i seg selv* som et feminint aktivitetsområde.

Vi har sett at i disse lesernes karrierer har folkebibliotekene tapt til fordel for bokhandel og nettbokhandel. Tilgjengelighet er her et nøkkelord. Men det er naturlig å spørre om folkebiblioteket har et potensiale til igjen å bli attraktivt for de typene mannlige lesere disse informantene representerer. De tre informantene som fortsatt bruker biblioteket til en viss grad, sier de er fornøyd med de filialene de besøker. De "kan" bibliotek fra guttedagene, og finner lett fram. Kafé, bokprat og andre møteplassfunksjoner er de lite interessert i. Mye tyder på at det vi kan kalle "et utvidet mulighetsrom" ville være betydningsfullt, at biblioteket profilerer seg som tilbyder av det som ellers er vanskelig å få tak i, at det satser på originale utstillinger som innbyr til gressing, at det overrasker og utvikler sitt potensiale for oppdagelse av det ukjente.

Noter

1. Det er først i de senere årene at Internett har fått noen vesentlig betydning for de fleste av disse leserne, se note 3.
2. Det er markante forskjeller på boklesing i storby og spredtbygde strøk. I 2006 oppga 26% menn i storbyen at de leste bok en gjennomsnittsdag, mot 14% i spredtbygd. Det var ingen vesentlig endring i tallene siden 1991. (Kilde: Statistisk sentralbyrås mediebruksundersøkelser, www.ssb.no)
3. Ut fra antagelsen at digitaliseringen vil endre lese-mønstre, er det i første omgang valgt menn som vokste opp før Internett gjorde seg gjeldende. Menn over 35 år er også de som tydeligst uttrykker interesse for boklesing (Vaage 2008).
4. "Leser mye" bestemmes her på følgende måte: er interessert i litteratur og lesing, leser gjennomsnittlig en bok i måneden eller mer, og leser bok på intervjudispunktet.
5. De norske undersøkelsene av kulturelle interesser blant studenter på ulike profesjonsutdanninger (Gripsrud og Hovden, 2000) og den norske middelklassen (Skarpenes, 2007, s.543) peker på dette. Det er også et poeng i R.W. Connells teori om maskulinitet (Connell, 1995).
6. Ut fra bakgrunn og/eller yrke og utdanning kan informantene sies å tilhøre et sosialt mellomskjikt, men deres klassebakgrunn er sammensatt. La meg nevne et par eksempler: De to bygningsarbeiderne /fagforeningsfunksjonærene identifiserer seg tydelig med en arbeiderklassekultur, men Martins far er politimann og Bjørns far er offiser med utdanning fra sjøkrigsskolen. Bankfunksjonæren Øysteins far er snekker med folkeskoleutdanning. IT-lederen Auduns far er småbruker og bussjåfør, men moren er lærer. I besteforeldregenerasjonen dominerer bønder, småbrukere, sjømenn og håndverkere.
7. Siden høytlesning er allment anerkjent som en viktig del av barns utvikling, er det muligens noe uoverrapportert her. Et par av informan-

tene blir vage når de blir spurt om høytlesning hjemme.

8. I min undersøkelse av norske bibliotekarers lesning (Smidt, 2002), var tre av de ni bibliotekarene i den kvalitative delen av studien eksempler på, at lesehungrige barn kan kaste seg over voksenlitteraturen.
9. Jf. Appleyard, 1990, s. 57ff, The reader as hero and heroine. To av informantene representerer en type lesere med stor konsistens i preferansene fra barn til voksen. Dette er de to som understreker litteraturens underholdningsfunksjon. To har leserkarrierer med tydelige brudd. Det gjelder særlig Martin, som etter samlivsbrudd i godt voksen alder sluttet å lese skjønnlitteratur. Thomas' overgang fra tegneserieleser til bokleser kan også betegnes som en markant retningsendring.
10. Vaage 2008. Kultur og mediebruk i forandring s. 161
11. Toril Moi snakker i flere sammenhenger (inspirert av Simone de Beauvoir) om menns frihet til ikke å tenke på kjønn og menns oppfatning av det mannlige som det universelle og det kvinnelige som det partikulære, se eksempelvis Moi, 2000.
12. I følge Gripsrud (2002) foretrekker NHH-studentene moderne populærkultur. Skarpnes (2007) viser til at økonomer og jurister er overrepresentert i gruppen som bruker kultur til underholdning.
13. I hvilken grad dette gjelder for menn som ikke leser litteratur, og i hvor stor grad dette er et klassespørsmål, må altså foreløpig stå åpent.
14. Casestudier som denne er gjerne hypoteseformulerende. I dette tilfellet er svært ulike leserprofiler representert, noe som skulle borge for en bredere gyldighet, det som kan kalles typologisk representativitet. Men funnenes gyldighet for en bredere populasjon av mannlige lesere må prøves mot et større materiale.

Referencer

- Appleyard, JA (1990). *Becoming a reader: the experience of fiction from childhood to adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bakhtin, MM (1975/1998a). Discourse in the novel. I: *The dialogic imagination: four essays / by M. M. Bakhtin*. 11th ed. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, MM (1979/1998b). *Spørsmålet om talegenrane / Mikhail M. Bakhtin*; omsett og med etterord av Rasmus T. Slaattelid. Bergen: Ariadne forlag.
- Bourdieu, P (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P (1996). *The rules of art: genesis and structure of the literary field*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, RW (1995). *Masculinities*. Second edition. Cambridge: Polity Press.
- Elder, GH jr. (1985). *Life Course Dynamics: trajectories and transitions 1968-1980*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Frønes, I (1997). Generasjoner, barndom og familier i etterkrigs-Norge. I: Frønes, I. et al (red.) (1997). *Livsløp: oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, I et al (red.) (1997). *Livsløp: oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Geertz, C (1973). Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture. I: *The Interpretation of Cultures: Selected Essays* (s. 3-30). New York: Basic Books, 1973.
- Gripsrud, J (2000). (Re)producing a cultural elite?: a report on the social backgrounds and cultural tastes of university students in Bergen, Norway / Jostein Gripsrud & Jan Fredrik Hovden. I: Gripsrud, J (ed.), *Sociology and Aesthetics*. Kristiansand S.: Høyskoleforlaget. (Kulturstudier; nr 12).
- Hoel, T og Helgevold, L (2005). "Jeg leser aldri – men jeg leser alltid!": gutter som lesere og som bi-

bliotekbrukere. Stavanger: Universitetet i Stavanger: Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning.

Kvale, S (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Lamont, M (1992). *Money, Morals, & Manners: The Culture of the French and the American Upper-Middle Class*. Chicago: The University of Chicago Press.

Lorentzen, J (2006). Forskning på menn og maskuliniteter. I: Lorentzen, J. og Mühleisen, W. (red.) (2006). *Kjønnsforskning: en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Love, K & Hamston, J (2001). Out of the mouths of boys: a profile of boys committed to reading. I: *The Australian Journal of Language and Literacy*, volume 24, 2001.

Bokundersøkelsen 2010 (2010). Oslo: Den norske forleggerforening og Den norske bokhandlerforening. Lokaliseret 20.10.2010 på WWW: <http://www.bokhandlerforeningen.no/Statistikk/5985>

Moi, T (2000). Innledende essay. I: Simone de Beauvoir (1949/2000). *Det annet kjønn: med et innledende essay av Toril Moi*. Oslo: Bokklubben Dagens Bøker.

Mukařovský, J (1936, 1970). *Aesthetic function, norm and value as social facts*. Ann Arbor : Depart-

ment of Slavic Language and Literature, University of Michigan.

Mukařovský, J (1942/1977a). The place of the aesthetic function among the other functions. I: *Structure, sign and function: selected essays*. New Haven: Yale University Press.

Mukařovský, J (1943/1977b). Intentionality and unintentionality in art. I: *Structure, sign and function: selected essays*. New Haven: Yale University Press.

Noreng, Ø (1974). *Lesere og lesing: rapport om Den norske Bokklubbens lesersosiologiske undersøkelse*. Oslo: Den norske Bokklubben.

Skarpenes, O (2007). Den ”legitime kulturens” moralske forankring. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 2007, nr 04.

Smidt, JK (2002). *Mellom elite og publikum: litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarere i norske folkebibliotek*. Oslo: Unipub.

Vaage, OF (2011). *Norsk mediebarometer 2010*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Vaage, OF (2008). *Kultur og mediebruk i forandring. Bruk av kulturtilbud og massemedier fra 1991 til 2006*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.